

museum
't Fiskershúske

Jaarverslag 2018

van de stichting Musea Noardeast Fryslân
en de stichting It Fiskersskip

**Museum
Dokkum**

© Stichting Musea Noardeast Fryslân

ISBN/EAN: 978-90-825835-5-7

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Titel: Jaarverslag 2018. Van de stichting Musea Noardeast Fryslân en de stichting It Fiskersskip

Auteur: G.I.W. (Ihno) Dragt

Vormgeving: R. (Richard) Bos

Afbeelding achterzijde: Vlag van Friesland met wapen van de stad Dokkum, op aanwijzingen van Dragt getekend door Friso Booij.

Jaarverslag 2018

van de stichting Musea Noardeast Fryslân en de stichting
It Fiskersskip door de directeur-conservator drs. G.I.W. Dragt

't Fiskershúske trok 13.850 bezoekers; Museum Dokkum 8.500
en het Toeristisch Informatiepunt daaraan verbonden 11.000.

Inhoudsopgave

Voorwoord	5	Nieuwe inzichten bij bestaande collectieonderdelen Over een 1400 jaar oud plaatje; met een bijdrage van Ruben J. Terlouw	24
De mensen achter het museum	7	Hergebruikt kindergrafkistje	28
Bestuur	7	Een onbekend werk van Berend Hendriks	29
Medewerkers op de loonlijst (11 personen)	8	Het garnalenfabriekje in Moddergat	31
Medewerkers die ingehuurd worden (2 personen)	8		
Medewerkers zonder dienstverband (vrijwilligers, circa 75 personen)	10	pr algemeen	34
Nevenfuncties van de directeur-conservator uit hoofde van zijn beroep	10	De Ijsfontein	34
		Baliemedewerkster Rixte Kuipers over het TIP	36
Resultatenrekening 2018 Stichting It Fiskersskip	12	Friso Booij en de abdijtoren-app	37
Winst- en verliesrekening musea	13	Diverse museumzaken	39
		Ontsluiting van de collectie: Adlib	39
Toelichting op de rekening musea	14	Restauratie van het stadsdraaiorgel	40
Incidentele inkomsten groot € 263,991	14		
Museumwinkeltjes	16	Tentoonstellingen 2018 (6)	42
Webwinkel visserstruien	17	Museana	44
Stichting Museumkaart	19	Museumkeurmerk	45
Donateursbijdragen	19	Publicaties	46
De collectie	20		
Panelen van Amelander preekstoel	21		
Een 17 ^{de} -eeuws schilderij van Bonifatius	21		
Het garnalenfabriekje in Moddergat	24		

Voorwoord

De vouwfolder uit 2010 met de tekst “Raadsleden van Dongeradeel: Besúnigje it museum net kapot!” werd gesponsord door vormgever Richard Bos.

Vanaf 2009 publiceerden de musea van Moddergat en Dokkum geen jaarverslagen meer. Allerlei factoren lagen hieraan ten grondslag. Zo vereiste de gemeente in die periode produktbegrotingen bij de subsidieaanvragen, wat zeer arbeidsintensief was voor de directeur en wel ten koste moest gaan van andere werkzaamheden. En langzaam ontstond een situatie waarbij de gemeente minder waarde hechtte aan (tijdrovende) zaken als collectievorming en alles wat daarbij komt kijken, de uitgave van jaarverslagen et cetera, ten gunste van publiekstaken van de musea zoals bijvoorbeeld exposities. Er kwam een subsidieplafond en uiteindelijk zelfs een voorstel (één van de opties) van het college van B&W om het Dokkumer museum niet meer te subsidiëren. Het museum moest alle lobbyzeilen bijzetten en maakte een folder met de oproep “Besúnigje it museum net kapot!” Gelukkig nam de raad het meest rigoureuze collegevoorstel niet over. Wel volgden vanaf 2011 jaren waarin dit museum jaarlijks geld moest inleveren. Intern werd van alles geprobeerd om kostenbesparend en inkomstenverhogend te werken. Daarbij hoorde ook een fusie van de beide musea in Moddergat en Dokkum. Het nieuwe bestuur koos er wederom voor een bestuur op afstand te zijn waarbij aan de directeur-conservator veel vrijheid van handelen werd gegeven. In de praktijk was er veelvuldig overleg met het dagelijks bestuur, vooral over bepaalde dossiers zoals bijvoorbeeld het garnalenfabriekje. De laatste jaren draaien de musea weer goed, ondanks de structurele bezuinigingen die door de gemeente waren opgelegd en ondanks de extra taken door de toevoeging van het TIP en de roerende monumenten aan het Museum Dokkum. Deze omslag ten goede werd vooral mogelijk doordat de gemeente toestond (zelfs aanraadde) om op vrijgekomen formatieplaatsen geen medewerkers met vast dienstverband meer te benoemen; het geld mocht als budgetsubsidie aangewend worden zolang het museum de vereiste prestaties maar leverde.

Het jaar 2018 was voor de musea in allerlei opzichten een goed jaar te noemen. Maar aan het einde van het verslagjaar stonden de musea voor twee grote uitdagingen die van grote invloed zullen zijn op haar functioneren: de opvolging van de huidige directeur-conservator en de samenvoeging van drie gemeenten.

Er is mij door medewerkers, soms met wat angstige onzekerheid in de stem, meerma-
len gevraagd hoe het onze musea in die situatie zou vergaan. Mijn antwoord was dan
“hopelijk beter maar in ieder geval anders.” Het komt zeker goed, zolang we maar nooit
uit het oog verliezen wat onze missie is en dat we hoeders zijn van het culturele erfgoed
van Dokkum en Noardeast-Fryslân.

Ihno Dragt,
directeur-conservator Stichting Musea Noardeast Fryslân

Voor de ijsfontein werd een grote
werkkelder uitgegraven. Daarbij
kwamen diverse funderingsstenen
van de oude abdij vrij die, naar
het zich aan liet zien, afgevoerd
zouden worden door de aannemer.
Door een persoonlijke ‘reddingac-
tie’ van de directeur-conservator
werd een aantal voor het museum
veiliggesteld. Ze liggen nu naast
de entree met een bordje waarin
het historisch belang wordt uitge-
legd van deze zwerfkeien, die rond
1100 in drie lagen boven elkaar de
machtige Bonifatiusabdij moesten
ondersteunen.

De mensen achter het museum

De mensen die samen het museum vorm geven zijn het bestuur, de medewerkers in vaste loondienst, met nulurencontract, ingehuurd personeel als ZZP'ers, vrijwilligers zonder en met vergoeding, stagiaires en natuurlijk de donateurs; samen ruim 100 personen.

Bestuur

De Vereniging Streekmuseum Het Admiraliteitshuis te Dokkum, opgericht in 1937, werd in 2010 een stichting met dezelfde naam. Het was al jaren een wens van het museumbestuur om te fuseren met de stichting 't Fiskershúske, die in 1966 door haarzelf opgericht was. Daartoe was dit de eerste stap. Vervolgens zijn beide stichtingen per 1.1.2014 samengegaan in een nieuwe stichting, waarbij 't Fiskershúske de verkrijgende rechtspersoon was en de stichting Museum Het Admiraliteitshuis de verdwijnende. De nieuwe stichting, gevestigd te Moddergat, kreeg de naam Stichting Musea Noardeast Fryslân. Toen nog gevestigd in de gemeente Dongeradeel, per 1.1.2019 in de gemeente Noardeast-Fryslân.

In 2017 trad dhr. drs. Jelle Arjaans af als bestuurslid en dus voorzitter; hij was sinds 2000 aan het museum verbonden. De functie van voorzitter werd daarop waargenomen door de penningmeester Gerben Teitsma. Later dat jaar trad als bestuurslid toe mevrouw Aaltje Botma-Norder.

Aan het begin van het verslagjaar bestond het stichtingsbestuur uit:

1. Dhr. Gerben Teitsma als waarnemend voorzitter én penningmeester (sinds 2012);
2. dhr. Oane Meinema, secretaris (sinds 2009);
3. dhr. drs. Ad de Haan, vicesecretaris (sinds 2007);
4. dhr. Egge Lalkens (oud-voorzitter en verbonden aan het museum sinds 2003);
5. dhr. Willem Groenia (sinds 2012);
6. mevr. Aaltje Botma-Norder.

Voorts werd het bestuur in februari 2018 versterkt door dhr. ir. Siebe van Seijen; en medio september door dhr. mr. Ger Heeringa, die in de plaats van de op dezelfde datum aftredende Egge Lalkens kwam en tevens meteen de functie van voorzitter op zich nam.

Met de nieuwe voorzitter veranderde ook de verhouding tussen bestuur en directie. Om te voorkomen dat een persoonlijke visie op invulling van taken deze relatie gaat kleuren, is het noodzakelijk (ook volgens de normen van het Museumregister) om - naast het al bestaande directiestatuut - een bestuursstatuut in te stellen.

Medewerkers op de loonlijst (11 personen)

De directeur-conservator en de medewerker pr en educatie zijn aangesteld voor beide musea; de andere medewerkers hebben in principe een vaste standplaats op een van beide locaties.

Aanvankelijk was er voor de directeur-conservator een kantoortje in Moddergat en kwam hij daar twee dagen in de week; met de komst van de medewerker pr en educatie heeft hij dit afgestaan aan laatst genoemde en komt hij zelf nog sporadisch in Moddergat. Zijn aanwezigheid is daar niet meer per se nodig, temeer daar veel zaken vanuit het kantoor in Dokkum digitaal geregeld kunnen worden. Bovendien opereert het zeer ervaren team vaste medewerkers van Moddergat al jaren grotendeels zelfstandig.

De medewerkers zijn met name:

De heer G.I.W. Dragt, directeur-conservator

De heer J.J. Bosma, medewerker pr en educatie

Mevrouw Tj. Douma, allround lid van team Moddergat

De heer T. Kooistra, allround lid van team Moddergat

Mevrouw R. Boersma-Annema, balie en schoonmaak in museum Moddergat

Mevrouw H. Gorter, allround balie team Moddergat

De heer A. Attema, allround balie team Moddergat

De heer A. Eelkema, idem team Dokkum

Mevrouw J.R. Kuipers, TIP/balie Dokkum

Mevrouw S.H. Visser, TIP/balie Dokkum

Mevrouw R. Reekers-Kuipers, TIP/balie Dokkum

Medewerkers die ingehuurd worden (2 personen)

Hier worden alleen de medewerkers genoemd die zeer regelmatig ingehuurd worden.

De heer J. Dekker, allround lid van team Dokkum, soms ook ingezet in Moddergat

De heer P. Sauermann, idem.

In het verslagjaar kreeg Richt Visser een lintje, mede vanwege haar vrijwilligerswerk in museum 't Fiskershúske. Het werd haar opgespeld in het stadhuis van Dokkum door burgemeester Marga Waanders.

Door vrijwilligster en wadloopgids Patricia Tenthof kan 't Fiskershúske wekelijks twee arrangementen aanbieden om het Waddengebied te beleven in combinatie met een bezoek aan het museum.

De jaarlijkse 'simmermerk' is een fantastisch evenement dat steeds meer bezoekers trekt (1500 in 2018). Hier is een klein stukje te zien voor de museumhuisjes maar het terrein strekt zich over diverse percelen aan de achterkant uit. Onder andere buurman Overdijk stelt steeds zijn sprookjesachtige tuin daarvoor ter beschikking.

Medewerkers zonder dienstverband (vrijwilligers, circa 75 personen)

Met maandelijkse vrijwilligersvergoeding:

Mevrouw C. Edes-Oelbers, AdLib registratie voor beide musea

De heer K. Loesberg, AdLib registratie voor beide musea

De heer G. Wiersma, AdLib registratie voor beide musea

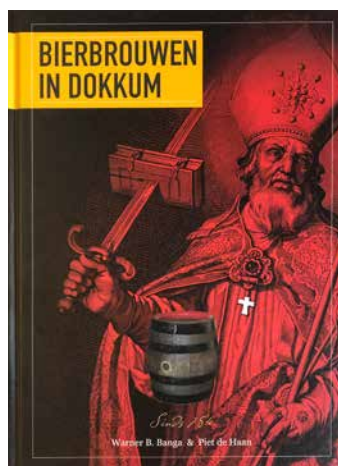
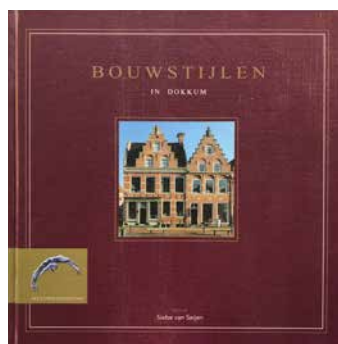
De heer J.M. Elzinga, allround lid van team Moddergat

Mevrouw P. Tenthof, begeleiding wadlopen Moddergat

Zonder vrijwilligersvergoeding circa zeventig personen (aantal fluctueert).

Dit aantal personen is ongeveer als volgt verdeeld over de verschillende onderdelen.

- Voor het museumschip de roeireddingboot L.A. Buma vijftien (veelal vissers uit Paesens en Moddergat onder leiding van kapitein Willem Groenia, tevens bestuurslid van het museum)
- Voor het museumschip de replica van de Aak WL19 tien mensen (ligplaats bij het woonhuis van garnalenvisser Jan de Vries en partner Alina van Putten bij Dokkumer Nieuwe Zijlen)
- Voor de vorming van het bestuur zes personen
- Voor diverse werkzaamheden bij en in 't Fiskershúske zeven mensen en nog eens negen extra bij bijzondere activiteiten zoals de 'simmermerk' en Nacht van de Nacht.
- Voor diverse werkzaamheden bij Museum Dokkum zestien personen, waarbij drie voor de textielafdeling, zes voor baliebezetting, vier voor de collectieontsluiting en drie voor allerlei bezigheden
- Voor het visserstruienproject zijn zo'n negen mensen actief, onder wie zeven breisters
- Voorts zijn er negen stadsgidsen die op aanvraag gebeld worden om groepen en groepjes toeristen de stad Dokkum te laten zien
- Op het gebied van vormgeving, pr en educatieve projecten waren, meestal maximaal vier tegelijkertijd, in totaal zeven stagiaires werkzaam voor beide musea
- Voor het museum- en stadsdraaiorgel de Granaet waren twee tot drie mensen actief
- Voor de museumsjees ten slotte is één vrijwillige beheerder.

Nevenfuncties van de directeur-conservator uit hoofde van zijn beroep

- Voorzitter van de Stichting Historia Doccumensis. Hij hoort tot de oprichters van deze stichting in 2004, met als doel het stimuleren van publicaties over de geschiedenis en cultuurhistorie van Dokkum. In 2018 zagen twee uitgaven het licht: Bouwgeschiedenis van Dokkum door Siebe van Seijen (toen nog geen bestuurslid van onze museumstichting)

Frederieke van der Lijn, coördinator bij de Stichting Markant Friesland. De figuurtjes Mark & Ant naar ontwerp van Vera Damhuis.

ting); en – in samenwerking met de stichting Het Biergilde – een lijvig boekwerk over de geschiedenis van het bier in Dokkum met als auteurs Warner B. Banga en Piet de Haan.

- Penningmeester van de Stichting Markant Friesland. Hij hoort tot het eerste bestuur van deze stichting die sinds 2010 zo'n 25 culturele instellingen in Noordoost Friesland vertegenwoordigt. Bij deze stichting is één medewerker in dienst; sinds medio 2018 is dat Frederieke van der Lijn uit Buitenpost. Haar salariskosten werden gesubsidieerd door zes gemeenten (vanaf 1.1.2019 door samenvoeging vier), te weten Dongeradeel, Dantumadiel, Kollumerland c.s., Ferwerderadiel, Achtkarspelen, Tytsjerksteradiel. De stichting organiseerde diverse activiteiten sinds haar ontstaan op het gebied van pr (folders, vlag, routekaart, een gezamenlijke website en dergelijke), nieuwe media (onder andere introductie van QR-code, i-pads, web-filmpjes) en educatie (zoals een expositie, museumroutes en de stripachtige figuren Mark en Ant). Voor 2019 is een nieuw beleidsplan in de maak.
- Voorzitter (met een groot woord) van de Commissie Open Monumentendag van de voormalige gemeente Dongeradeel. Deze stichting organiseert de jaarlijkse Open Monumentendag die landelijk in de eerste week van september valt. Voor 2018 maakte de directeur-conservator een aantal panelen rond de (manier van) reizen van Bonifatius die in de stiltekapel van de Bonifatiuskapel werden tentoongesteld.
- Vaste columnist van het kwartaalblad van de Historische Vereniging Noordoost Friesland (De Sneuper), onder het motto 'Je mutte mar hoare wie 't seit'.

De directeur-conservator zal in 2019 deze nevenfuncties neerleggen om ruimte te maken voor zijn opvolger. Alleen bij de Stichting Historia Doccumensis overigens is er een qualitate qua zetel voor een vertegenwoordiger van Museum Dokkum.

Paneel over het reizen te voet in de tijd van Bonifatius, tekst en ontwerp/uitvoering door G.I.W. Dragt voor Open Monumentendag Dokkum 2018.

Resultatenrekening 2018

Stichting It Fiskersskip

	2018	2017
Baten		
Acties	90,91	0,00
Donaties	4.225,40	4.020,00
Subsidie Gem. Dongeradeel	1.750,00	2.000,00
Prov. Fryslân	10.750,00	0,00
	<u>16.816,31</u>	<u>6.020,00</u>
Lasten		
Onderhoud	11.877,57	8.045,00
Verzekeringen	4.610,10	4.675,98
Bankkosten	65,65	67,66
Vrijwilligerskosten	400,39	0,00
Algemeen	487,82	30,00
Kantoorkosten, mobiel	180,55	147,28
Reclame, nieuwsbrief	394,53	0,00
Administratiekosten	348,00	265,25
	<u>18.364,61</u>	<u>13.231,17</u>
Exploitatiesaldo	-1.548,30	-7.211,17

Er is in het verslagjaar fors geïnvesteerd in het groot onderhoud aan de aak. Dat kon alleen door subsidie van het Iepen Mienskipsfûns, sponsoring, enorme inzet van vrijwilligers en de stichting Musea Noardeast Fryslân. Deze laatste stond garant voor het tekort (beide stichtingen hebben hetzelfde bestuur). Hierdoor had de stichting It Fiskersskip niet meer de beschikking over een eigen vermogen aan het eind van het verslagjaar. De jaarlijkse vaste inkomsten worden gevormd door ongeveer 4.000 euro donateursgelden en € 1.750 subsidie van de gemeente.

Winst- en verliesrekening musea

		2018	2017
Inkomsten			
1	Structurele subsidies	329.960,80	327.406,80
2	Incidentele subsidies/sponsoring	0,00	12.120,00
3	Entreegelden	64.536,76	59.741,82
4	Rente baten	31,32	226,60
5	Donateursgelden	7.666,80	7.099,04
6	Verkopen Museumwinkel	22.740,78	19.226,22
7	Overige baten	53.384,06	51.109,56
	Totaal baten	478.320,52	476.930,04
Uitgaven			
8	Personeelslasten	305.529,30	327.607,94
9	Huisvestingskosten	52.321,78	41.309,26
10	Algemeen/Kantoor/administratiekosten	23.010,24	22.681,50
11	Tentoonstellingskosten	10.652,34	1.858,73
12	Advertentie/promotiekosten	4.159,72	3.015,72
13	Inkoop	14.313,38	11.873,07
14	Onderhoud gebouwen/terreinen	32.225,60	48.638,45
15	Overige lasten	23.780,28	11.837,07
	Totaal lasten	465.992,64	468.821,74
	Exploitatiesaldo	13.327,88	8.108,30
	Exploitatiesaldo FH	1.690,89	2.575,20
	Exploitatiesaldo AH	10.636,99	5.533,10
		12.277,98	8.108,30

Het resultaat is geboekt t.l.v. exploitatiereserve en het Textiefonds

Toelichting op de rekening musea

Incidentele inkomsten groot € 263,991

Zoals te zien, sloot 2018 met een positief saldo. In het grote overschot van Museum Dokkum zit het bedrag van 10.000 euro dat verkregen werd van de opgeheven Fryske Kostúmkommissje te Leeuwarden. Het is een doelsubsidie dat wil zeggen dat het dient te worden gebruikt voor de textielcollectie in brede zin (conservering, ontsluiting, expositie). Door het positieve resultaat kon de exploitatiereserve aangevuld worden; die sloot op ongeveer € 65.000 voor elk museum. Voor sommigen lijkt dat mogelijk tamelijk veel maar de praktijk van vele jaren heeft geleerd dat daar in korte tijd verandering in kan komen. Dat kan komen doordat er bijvoorbeeld plotseling geld moet zijn voor aanschaf ten behoeve van de collectie of reparaties aan huizen of schepen; maar het heeft er ook mee te maken dat het museum kostbare apparatuur zoals alarm- en kassasystemen in één keer afschrijft. Zijn deze systemen en apparaten aan hun eind dan moeten ze direct vervangen worden zonder dat deze uitgaven op de begroting stonden; dat kan dan alleen uit de exploitatiereserve.

De jaarrekening geeft het financiële resultaat van de onderneming weer. Wat er minder direct uit naar voren komt, is het totaal aan incidentele subsidies en andere extra inkomsten; die bedragen namelijk (dus afgezien van de reguliere subsidie van de gemeente) meer dan twee en halve ton (€ 263.991)! Het is zo dat allerlei projecten alleen doorgang vinden als daar ook incidentele inkomsten tegenover staan. Boekhoudkundig hoort zo'n project op nul uit te komen dus op het eindresultaat van de onderneming heeft het geen invloed. Verder verzekert het museum de eigen collectie niet, uitgaande van de gedachte dat de historische objecten toch onvervangbaar zijn, niet opnieuw gekocht kunnen worden als ze verloren gaan. Bovendien zou de verzekeringspremie het desbetreffende museum snel tot de bedelstaf veroordelen. Alleen bruiklenen, zowel de langdurige als de tijdelijke, worden verzekerd waarbij overigens wel een vervangingswaarde of handelswaarde wordt gehanteerd. Binnen een aantal musea, zoals ons samenwerkingsverband Zuiderzeecollectie, is inmiddels afgesproken om ook bruiklenen van elkaar niet meer te verzekeren. Men staat bij een bruikleen waarbij iets mis gaat alleen garant voor herstel

bij schade als dat mogelijk is. Toch is het wel nuttig om de waardevermeerdering van de eigen collectie inzichtelijk te maken, die nu verborgen blijft omdat er geen verzekeringswaarde wordt vastgesteld.

Het totaal aan incidentele inkomsten groot € 263,991 is als volgt opgebouwd.

Schenking in geld (toevoeging fondsen): 10.000

Gesponsorde aankopen: 4.500

Waarde van schenkingen: 134.000

Waarde van langdurige bruiklenen: 52.500 (deze zijn wel verzekerd)

Incidentele subsidie voor collectie-ontsluiting: 17.900

Incidentele subsidie voor collectie-onderzoek: 1.500

Incidentele subsidie voor collectie-restauratie (draaiorgel): 13.325

Incidentele subsidie voor opknappen museumschip de aak: 10.750

Waarde van vrijwilligersuren voor opknappen aak: 11.000

Verhuurinkomsten trekschuit: 3.250

Inkomsten uit afstoting muziektent: 3.630

Inkomsten uit acties museumvrijwilligers 1.636

Nadere uitsplitsing:

- 1 Contanten: 10.000 van de Fryske Kostúmkommissje; moet besteed worden aan de textielcollectie (registratie, conservering/restauratie, expositie, publicatie).
- 2 Gesponsorde aankopen tot een bedrag van 4.500, rechtstreeks door het desbetreffende fonds betaald. Het object werd daarna in langdurig bruikleen gekregen.
- 3 Schenkingen in de vorm van voor de belasting van de schenkers aftrekbare bedragen tot een totaal van 114.000. Dit zijn voorbeelden hoe de ANBI-status van het museum voor beide partijen gunstig kan zijn: het museum hoeft geen belasting te betalen over de waarde van de geschonken kunstvoorwerpen; de schenker kan – soms verdeeld over een aantal jaren – de waarde ervan opvoeren als aftrekpost voor de inkomstenbelasting.
- 4 Langdurige bruiklenen (anders dan 2) tot een verzekerde waarde van 52.500.
- 5 Schenkingen van objecten tot een geschatte waarde van 20.000.
- 6 17.900 subsidie van de provincie Fryslân (via de Museumfederatie) ten behoeve van de ontsluiting van de collectie middels het AdLib datasysteem.

- 7 Voor materiaalonderzoek (ten behoeve van – en gepubliceerd in deel III van de museumuitgave 'Graven in de Bonifatiusterp) totaal € 1.500 (1000 van de Stichting Oikos te Eext en 500 van de Stichting Historia Doccumensis te Dokkum).
- 7 Verhuur van onze trekschuit aan Schreiershoek Recreatie: € 3.250.
- 9 13.325 ten behoeve van de restauratie van ons stadsorgel De Granaet, grotendeels dankzij de inspanningen van Cor Anjema te Holwerd en Bennie van Boerum te Dokkum. De opbrengst was onderverdeeld in een bijdrage groot 5.250 van de Stichting Friese Draaiorgelvrienden, een bijdrage van het Dokkumer Stadsfonds groot € 2.500, sponsoring van bedrijven en particulieren en een lotenactie. Kosten bedroegen 19.482 zodat 6.157 ten laste kwam van de museumreserve.
- 10 Cursus kunstgeschiedenis van de heer Cees Booi 1200 (volledige cursusgeld werd door hem overgedragen!).
- 11 Cursus Duits door de heer Peter Sauermann batig saldo 436,65. De stichting Regio-Marketing Toerisme subsidieerde de helft van de cursuskosten van de deelnemers omdat zij het belangrijk vindt het gastheerschap bij de toeristische ondernemers die daar behoefte aan hebben, te verbeteren.
- 12 Voor de WL19 in geld 10.750 van de provincie; in vrijwilligerswerk omgerekend 11.000. Project kostte 27.033; na aftrek subsidie en vrijwilligersbijdragen bleef 5.283 ten laste van de museumexploitatie.
- 13 Verkoop muziektent aan de Vereniging Podiumtent Smallingerland te Drachten 3.630.
- 14 Retour (op aanvraag) van afgedragen energiebelasting: 3.945 (2.192 voor Museum Dokkum en 1.735 voor 't Fiskershúske.
- 15 Ontwikkeling van een Dokkumer abdijtoeren-app door een student van de Hogere School voor de kunsten te Utrecht (Friso Booi): Kosten 8.630, gemeentelijke subsidie (deels uit het budget voor 11Fountains Project) 8.000; eigen bijdrage 630 ten laste van exploitatie.

Museumwinkeltjes

In Museum Dokkum c.q. het TIP wordt een kleinschalig museumwinkeltje geëxploiteerd; deels om wat extra inkomsten te genereren, deels om de toerist ter wille te zijn en ook om passanten naar binnen te lokken middels de etalage. Het assortiment varieert van toeristische hebbedingetjes tot eigen publicaties en die van collega-stichtingen zoals

Stichting Historia Doccumensis, en door de textieldames gemaakte Ansichtkaarten. Ook wordt antiek textiel, met goedkeuring van de schenkers, te koop aangeboden en zijn er twee vitrines met antiek van particulieren waar het museum bij verkoop 30% van beurt. De inkoopposten variëren jaarlijks, maar bedroegen in het verslagjaar ongeveer € 8.500, terwijl de verkoop zo'n € 12.000 opleverde.

Voor museum 't Fiskershúske te Moddergat geldt hetzelfde, zij het dat daar de ruimte zo mogelijk nog beperkter is en er meer ruimte is gereserveerd voor, met een groot woord, het museumcafé; hier worden koffie, thee en koek geserveerd. In de winkel is hier een accent op maritieme souvenirs en visserstruien. De inkoop bedroeg in 2018 ruim € 5.500 en de verkoop leverde € 9.500 op.

Voor de museumwinkels werden contactloze pinapparaten aangeschaft en later in het jaar een nieuw kassasysteem, dat per 1.1.19 volledig doorgevoerd is. Door de grote hoeveelheid voorwerpen in de winkel was het voor de baliemedewerkers (vooral voor de vrijwillige die bijvoorbeeld eens per veertien dagen dienstdoen) bijna ondoenlijk om de klanten snel te kunnen bedienen. Vaak moest er in lange lijsten gezocht worden naar de prijs van een artikel; bij het nieuwe systeem kunnen artikelen gescand worden en gaan voorraadbeheer, mutaties en dergelijke hoofdzakelijk via een app op computer of telefoon.

Webwinkel visserstruien

De stichting runt een webshop ten behoeve van het visserstruienproject van 't Fiskershúske. Decennia geleden werd er in dit museum een tentoonstelling gehouden en een boek gelanceerd over de geschiedenis en patronen van visserstruien. In 2012 pakte Stella Ruhe de draad weer op en deze keer had haar boek over de visserstruien van Nederland een ongekend succes. 't Fiskershúske werkte er vanaf het begin aan mee en organiseerde een expositie waar ook truien uit Schotland te zien waren. Hieruit ontstond het idee om visserstruien te gaan verkopen omdat dit als een zeer bijzonder streekproduct kan gelden. Medewerker Jacob Bosma en vrijwilliger Trix de Waal hebben vele uren besteed aan het opzetten van dit project. Een trui wordt gebreid met 'waddenwol' van schapen die in de regio weiden, door vele handen in de omgeving gekeerd, gesponnen en gebreid. In het museum te Moddergat worden truien verkocht met patronen die van oudsher in de vissersplaatsen Paesens/Moddergat en Wierum gebruikt werden. Er wordt bij voorkeur op bestelling gebreid. Een trui, afhankelijk van de grootte, kan in prijs oplopen tot € 225.

Moddergatster visserstrui en muts voor de tweejarige Benjamin Taekema in Polen.

Op deze en vorige pagina foto's genomen door Cees Booij van modellen met de visserstruien van 't Fiskershúske. Naast de originele patronen wordt voorzichtig ook geëxperimenteerd met modieuze truien.

Dat is veel geld, maar dan heb je ook wat en er zijn zelfs klanten die er voor privégebruik meerdere aangeschaft hebben.

Om de verkoop te professionaliseren werd de eerder genoemde webshop opgezet. Daarnaast werd er door medewerker Jacob Bosma in samenwerking met ondernemer Anke Bijlsma een modeshow georganiseerd in ons aan haar verhuurde garnalenfabriekje. Vrijwilliger Cees Booij maakte een verkoopcatalogus met fantastische foto's van truien gedragen door vrijwillige modellen. Hierdoor wordt duidelijk gemaakt dat de truien niet alleen voor stoere mannen zijn maar ook voor jongeren en kinderen. Zo gaf onze oud-medewerker en nu vrijwilliger Janny Taekema er een cadeau aan haar kleinzootje in Polen wat een vertederend plaatje opleverde. Alle vrijwilligers voor dit project is het museum zeer erkentelijk voor hun niet aflatende inzet.

Stichting Museumkaart

Meedoen aan de museumkaart heeft het voordeel dat mensen die toch al zo'n kaart hebben, makkelijker het museum bezoeken. Op vertoon van de kaart (die gescand wordt) verkrijgt de eigenaar gratis toegang tot het museum en bespaart aldus 3-5 euro, afhankelijk van de leeftijd. Maar het apparaat achter de stichting kost ook geld en daardoor wordt niet het hele, gedeelde bedrag terugontvangen, maar ongeveer 60%. In 2018 verkreeg Museum Dokkum aldus € 10.043 van de stichting retour en 't Fiskershúske € 8.450. Hieruit blijkt dat Museum Dokkum relatief meer door houders van een museumkaart gericht bezocht wordt (36% van het totaal aantal betalende bezoekers) dan het Museum te Moddergat (23,5 % van het totaal aantal betalende bezoekers).

Donateursbijdragen

De minimumbijdrage is € 12,50. Er werd € 5.078 binnengekregen van totaal 249 donateurs in Dokkum, waardoor de gemiddelde bijdrage daar komt op ruim € 20 per persoon. In Moddergat leverden 174 donateurs samen 3.939 op, oftewel € 22,65 per persoon. Enkele particulieren geven 50 tot 100 euro wat fantastisch is, maar kleinere bijdragen zijn zeer welkom: men geeft daarmee aan het museum belangrijk te vinden voor de gemeenschap.

Voorwerpen uit de laatste bakkerij van Oostrum van Willem en zoon Bouwe Molenbuur.

Schort, bedrukte katoen met kraaltjes op tailleband, 19de eeuw. Uit collectie L. Schurer-de Haan.

De collectie

Aanwinsten 2018 algemeen

De collectie van Museum Dokkum groeide in het verslagjaar met een kleine 150 voorwerpen van algemene aard (waarbij ruim 60 kleine tekeningetjes van Ids Wiersma en zo'n 50 gebruiksvoorwerpen uit de voormalige bakkerij te Oostrum), zo'n 237 voorwerpen van textiel plus nog een collectie schorten van omstreeks 2000 stuks. De collectie van 't Fiskershuske groeide vrijwel niet; debet daaraan is dat het verzamelgebied klein is. We zijn in het museum van oudsher gewend om een gescheiden nummering aan te houden voor de collectie textiel en de collectie diversen, oftewel al het andere. Elk voorwerp wordt geboekt met een jaar- en volgnummer dat voorafgegaan wordt door AH (Admiraliteitshuis) of FH ('t Fiskershuske) en – als het om textiel gaat – nog door een T. Bij textiel wordt dit inventarisnummer op een etiketje van stof geschreven dat met naald en draad aan het voorwerp wordt vastgemaakt. Bij andere voorwerpen wordt het nummer met Oost-Indische inkt tussen twee nagellaklaagjes op het voorwerp geschreven, of – als het om papier gaat – meestal met potlood ergens in een hoekje gezet.

Belangrijk is natuurlijk de determinatie (wat is het), datering en beschrijving door de conservator. Zijn vakkennis moet zaken omvatten als kennis van materialen en technieken (is het goud of verguld, is het gegoten of gedreven, is het van wol of katoen, gebreed of gehaakt, waar werd het visserijgereedschap voor gebruikt, is het een olieverf- of waterverfschilderij, bepaalde druktechniek of toch een replica et cetera), historische achtergrond, zeldzaamheidswaarde, waardering voor verzekering enzovoorts enzovoorts. Wat textiel betreft heeft Loes Schurer-de Haan decennialang als een soort hulpconservator gefungeerd en die rol werd in 2018 langzaam aan overgedragen aan de dames Gerry van der Lugt en Aukje Fokkema. Hierdoor fungeert de textielafdeling in dit opzicht vrijwel geheel zelfstandig, zij het onder verantwoordelijkheid van de directeur-conservator. Na het boeken, nummeren en de beschrijving volgt de invoering in het AdLib-systeem, waarbij ook hoort de koppeling aan één of meerdere foto's van het object. In bijzondere gevallen kan het bij de aanwinsten overigens gaan om grote roerende zaken als schepen, voertuigen of een muzikent; of om onroerende zaken zoals visserswoningen en een garnalenfabriekje.

Directeur-conservator Ihno Dragt met de vier 17de-eeuwse panelen uit de Sint Clemenskerk op Ameland. Volgens de overlevering hoorde er een vijfde paneel in de reeks, te weten Jezus als Goede Herder. Heel toepasselijk voor een preekstoel gezien de woord- en begripsrelatie pastoor en Pastor Bonus. Dit middenpaneel werd in de 19de eeuw verguld en beschilderd en bleef in de kerk hangen, ook toen de preekstoel vervangen werd. Bij de grote brand is dit paneel verloren gegaan. De vier evangelisten neigen twee aan twee hun hoofd naar de Goede Herder. De datering is wat lastig maar wordt over het algemeen tussen 1650-1700 gesteld.

Panelen van Amelander preekstoel

Geheel aan het einde van het jaar werd Museum Dokkum nog verblijd met de schenking van vier bijzondere, eind 17de-eeuwse panelen van eikenhout, voorstellende de vier evangelisten. Schenker was mevrouw A.M. Schüttenhelm-Okma uit Santpoort-Zuid die familierelaties in Dokkum heeft. De panelen zijn zo bijzonder omdat ze afkomstig zijn uit de voorganger van de St.-Clemenskerk op Ameland die in 2013 afbrandde en inmiddels herbouwd is. Een vijfde paneel, met Jezus als de Goede Herder, was beschilderd en verguld en hing tegen de kerkmuur, maar is helaas bij de brand verloren gegaan. Dat eerste 'schuilkerkje' schijnt in het dorp Nes gebouwd te zijn omstreeks 1629. De panelen waren vermoedelijk afkomstig van de eerste preekstoel in dit kerkje.

Een 17de-eeuws schilderij van Bonifatius

Het schilderij van de predikende Bonifatius door Collaert omstreeks 1653 gemaakt werd met veel informatie over herkomst en publicaties aangeboden. Groot was daarom de verrassing voor de directeur-conservator toen hij het lijvige boekwerk uit 2004 over Bonifatius doorbladerde, getiteld: "Bonifatius. Vom Angelsäksischen Missionar zum Apostel der Deutschen" en daar een afbeelding zag van het schilderij. In het boek wordt dat uitgebreid beschreven vanuit een (vooral) kunsthistorische invalshoek door Olga Kotková. Zij verhaalt hoe er – na het verbod op openlijke uitoefening van het rooms-katholicisme in 1583 – schuilkerken ontstonden. Deze waren wel bekend bij de overheid maar zagen er aan de buitenkant uit als gewone huizen of boerderijen. Alleen het ruim gehouden interieur verried dat het kerken waren en natuurlijk de inrichting ervan met

De prediking van Bonifatius, olie-
verf op doek, 113x156 zonder lijst.
Geschilderd omstreeks 1654. Het
werk heeft een pendant voorstel-
lende Willibrord en werd gemaakt
voor een schuilkerk die sinds 1654
was gevestigd in een huis met de
naam Crijtberg in het centrum van
Amsterdam en die werd bediend
door jezuiten. Oorspronkelijk:
collectie J.W. Russell te Amster-
dam. In 2018 door N.N. geschon-
ken aan Museum Dokkum.

kruisen, schilderijen van heiligen en dergelijke. Om een nadruk te leggen op de gedachte dat de oorspronkelijke religie de enige juiste was, werd veelal teruggegrepen op de eerste missionarissen en 'oer-heiligen' Willibrord en Bonifatius. De laatste was vooral voor de aartsbisschop van Utrecht van belang omdat hij zich in eenzelfde positie voelde, als missionaris van een niet erkende godsdienst tussen de ketteren. Deze Sasbout Vosmeer (1548-1614) was zeer streng in de leer en riep bijvoorbeeld zijn gelovigen op de Staten niet te erkennen. Het hoofd van Balthasar Gerards, de moordenaar van Willem van Oranje, had hij op sterk water gezet en naar de paus gebracht in een (vruchteloze) poging hem heilig te laten verklaren. Vosmeer, die zich als een tweede Bonifatius beschouwde, gaf zelfs aanwijzingen hoe de heilige afgebeeld diende te worden: als bisschop met zijn attributen van een doorboord evangelieboek en een gesel. Maar vooral moesten Willibrord en Bonifatius afgebeeld worden als grote voorbeeldfiguren in dienst van de kerk. De meest belangrijke kunstenaar van de katholieke kerk werd de Utrechenaar Abraham Bloemaert (1566-1651), zelf ook katholiek. Van zijn hand en ook van meerdere andere kunstenaars konden in diverse andere schuilkerken schilderijen met beide heiligen aangetroffen worden.

In een schuilkerk te Amsterdam gewijd aan Franciscus Xaverius, een der grondleggers van de Sociëteit van Jezus oftewel de jezuïeten, was ook zo'n tweetal schilderijen gewijd aan Willibrordus en Bonifatius. Op de ene, gesigeneerd en gedateerd 1653, is afgebeeld hoe Willibrord een heidens godenbeeld vernietigt; op de andere een prediking van Bonifatius.

Over de schilder, de Amsterdammer Johannes Colaert (1620-22 / 1678), zegt Kotková dat hij hoogstwaarschijnlijk in de periode 1640-1650 een leerling van Rembrandt van Rijn (1606-1669) was. Dat verraadt zich ook in de weergave van Willibrord en Bonifatius. In plaats van de losse figuren zoals Bloemaert en zijn navolgers hen uitbeeldden, is hier een vertellende weergave. Deze is geheel in de traditie van de Amsterdamse historieschilderingen zoals we die vooral kennen van Rembrandt en zijn kring.

Bonifatius is afgebeeld predikend in de open lucht; sommigen (links) lopen bij hem weg, anderen discussiëren over wat hij predikt of luisteren aandachtig. Dat het bisschop Bonifatius is, blijkt uit zijn staf en mijter maar vooral door zijn attriboot van het doorboorde evangelieboek aan zijn voeten. Colaert heeft voor een zeer dramatische verlichting van de scène gezorgd, ook weer in de trant van Rembrandt: alle aandacht gaat uit naar de tegen de donkere achtergrond wit-oplichtende gestalte van Bonifatius. Vergelijkbare effecten ziet Kotková in de Nachtwacht en qua compositie in Rembrandts Honderdguldenprent.

Resumerend ziet Kotková de voorstellingen van Willibrord en Bonifatius als horend bij de obligate inrichting van de 17de eeuwse katholieke (schuil-)kerken. De uitbeelding van de beide heiligen veranderde in de loop van die eeuw van een enkele centrale figuur (op de manier van Bloemaert) naar een figuur in een vertellende scène in een dramatische belichting, naar het voorbeeld van Rembrandt.

De Drinkbeker der Dankseggenge, dien wij Dankseggenge Zegenen, is die niet een gemeenschap Des Bloeds Christi, Nes Den 10 Augustus 1780.

Kerkzilver uit Nes en Wierum

Uit de kerken van Nes en Wierum werd het kerkzilver in langdurig bruikleen ontvangen van de desbetreffende kerkenraad. Het betreft twee kannen, zes schalen, twee gladde zilveren bekers (Wierum 1913) en twee zilveren bekers uit de van oorsprong 13de eeuwse kerk van Nes. Het meest interessant is een beker door de Dokkumer zilversmid Saco van Aalsum, gemaakt in 1780 voor de Hervormde Gemeente Nes. Erbij een 19de eeuwse replica ervan met eveneens een ingegraveerde voorstelling van het Laatste Avondmaal en een gedreven voet met druivenranken versierd.

Nieuwe inzichten bij bestaande collectieonderdelen

Over een 1400 jaar oud plaatje; met een bijdrage van Ruben J. Terlouw

Soms leidt voortschrijdend inzicht tot nieuwe inzichten over onderdelen van de collectie die een ander licht daarop werpen. Hieronder twee voorbeelden daarvan.

Allereerst een klein beslagplaatje uit de 7de eeuw dat sinds 2004 in de Bonifatiusexpositie te zien is als behorend bij de voorchristelijke denkwereld. Het plaatje werd in 1983 verworven en ik schreef er in dat jaarverslag het navolgende over.

Bijzonder interessant en belangrijk is aanwinst nummer 8377, welke door Marten Post uit Dokkum aan het museum geschonken werd. Het betreft een bronzen plaatje van plusminus 2,5 x 2,5 cm met een afbeelding in reliëf van een man tussen beesten.

Bij elk terrein dat in de binnenstad voor nieuwbouw rijp wordt gemaakt, treft men tegenwoordig de schatzoekers met hun metaaldetectors aan. Op deze wijze ook werd op het terrein in de Koningstraat, waar inmiddels een nieuw belastingkantoor staat [later vervangen door het gemeentehuis], het plaatje gevonden in een hoop zwarte grond die van een onbekende diepte omhoog gebracht was.

Toen het gevonden werd was het een klompje aangekoekt vuil en pas na reiniging (helaas met te sterke middelen) kwam de voorstelling tevoorschijn. Afmetingen en vorm van het plaatje, met vier gaten op hoeken voor bevestiging door middel van spijkers/nagels, maken duidelijk dat het een onderdeel van riembeslag betreft.

Soortgelijke plaatjes, maar dan niet- of heel eenvoudig met geometrische motieven versierd, zijn bijvoorbeeld aangetroffen in het Merovingische grafveld van Meerveldhoven (Noord-Brabant). Ze kwamen er voor in series van drie tot negen stuks en meestal in combinatie met een gesp en worden in de 7de eeuw gedateerd (meest tweede helft daarvan, dus 650-700).

Voor wat de voorstelling betreft is er een heel goede parallel te vinden in het beslag van een grote beurs, die gevonden werd in het beroemde, Angelsaksische koningsgraf van Sutton Hoo (Engeland). Dit ongelooflijk rijke graf bevatte prachtige kunstvoorwerpen en ook het beursbeslag was in kostbare materialen uitgevoerd.

Ondanks de verschillen in medium laten het riembeslag van Dokkum en het beursbeslag van Sutton Hoo zich goed vergelijken.

Aan het laatstgenoemde is inmiddels veel onderzoek besteed en hieruit bleek onder andere dat er eigenlijk alleen in Zweden (de Torslunda-matrixen waarmee dunne plaatjes brons ter versiering van helmen in serie gemaakt konden worden) een parallel was. Ook deze worden gedateerd in de 7de eeuw.

Over de betekenis van de voorstelling is veel geschreven. Twee interpretaties strijden hierbij om voorrang: de ene ziet hier een voorstelling van Daniël in de leeuwenkuil; de andere veeleer Wodan en twee van zijn wolven, die hem als het ware iets in de oren fluisteren. In het geval van Dokkum lijkt de middenfiguur geflankeerd door een muisachtig ondiep, waarmee echter in vergelijking met de wolven van Sutton Hoo heel wel mogelijk óók een wolf bedoeld kan zijn.

Er kan derhalve zo op het eerste gezicht niet direct voor een van beide interpretaties gekozen worden. Verdere studie zal hierover uitsluitel moeten geven. Maar nu al lijkt duidelijk, dat dit plaatje, een van de interessantste objecten uit Dokkums vroegste geschiedenis, zowel iconografisch – als de beste parallel voor Sutton Hoo tot nu toe bekend en een geografisch intermediair tussen Engeland en Zweden – als qua datering, mogelijk 7de eeuw, van groot belang zal blijken.

Sinds de vondst en verwerving van het plaatje zijn er 36 jaren verstreken en is er de nodige aanvullende informatie beschikbaar. Zo wordt nu als meest waarschijnlijke kandidaat voor de eigenaar van de beurs koning Redwald beschouwd. Hij was de eerste Angelsaksische opperkoning van Engeland en overleed omstreeks 624. Deze had zich wel bekeerd tot het Christendom maar hield ook de oude goden nog in ere. Dat blijkt ook uit zijn schipgraf in Sutton Hoo, waar zilveren lepels met de namen Saulos en Paulos gevonden zijn naast typische heidense objecten.

Het Dokkumer plaatje werd door mij na 1983 nog gepubliceerd in het grote geschiedenisboek van Dokkum dat in 2004 werd uitgegeven door de Stichting Historia Documensis en vorig jaar in deel I van de serie over de opgravingen op de Bonifatiusterp, door dit museum uitgegeven. Toch heeft het nooit die belangstelling gekregen die mijns inziens hoort bij dit object.

Tot vorig jaar toen Ruben J. Terlouw, student aan de hbo-opleiding archeologie van de Saxion Hogeschool in Deventer, achter het bestaan van het plaatje kwam. Hij was meteen enthousiast en heeft een netwerk waardoor het object ook internationaal onder de aandacht gebracht kan worden. Hij stelt dat er, ondanks het verstrijken van enkele decennia, nog veel vragen zijn over de periode waaruit het object dateert.

“In Nederland hebben we het over de Merovingische periode. In Zweden noemen ze het de Vendel Tijd en in Engeland hebben ze het over de vroeg-Angelsaksische periode. Het was tevens de tijd van de volksverhuizingen. We spreken hier over de zesde en zevende eeuw na Christus; nét voor de Vikingtijd.

Uit deze periode is nog niet gek veel bekend, sterker nog, pas de laatste jaren komt er meer licht uit deze Dark Ages. Vondsten met afbeeldingen daarop zijn daarbij extra grote uitzonderingen, maar onlangs zag ik er tot mijn verrassing eentje in het Museum Dokkum. Een die misschien een beetje onder de radar is blijven hangen. Voor mij was het een soort missend stukje van de puzzel.”

Maar toch komt Ruben met een andere visie op de voorstelling dan door mij gepresenteerd in 1983. Inmiddels heeft namelijk de interpretatie van de voorstelling als een initiatieritueel meer aanhang gekregen.

Terlouw: *“Al vrij lang zijn er enkele vondsten bekend met een afbeelding van een vechtende man temidden van twee dieren. De meest bekende afbeelding hiervan komt uit Toroslunda, Zweden. Het patroon werd ook terug gevonden in het koningsgraf van Sutton Hoo, het meest rijke en best bewaarde bootgraf uit 7de-eeuws Angelsaksisch Engeland. Daarnaast is er nog een zéér klein aantal soortgelijke afbeeldingen bekend die hetzelfde tafereel laten zien. Een oude theorie over de herkomst van dit tafereel is de Bijbelse passage van Daniël die vecht tegen de leeuwen.*

Tegenwoordig wordt algemeen geaccepteerd dat de afbeelding van de vechtende man een onderdeel is uit een initiatieritueel. De ‘man’ is eigenlijk geen man, maar een jonge jongen die in zijn initiatie periode zit om een man te worden. Het vechten met de wezens is een van de opdrachten die de jonge man moet voltooien om zijn waarde te bewijzen naar de volwassen krijgers. Wat de wezens precies zijn, is niet duidelijk. Het kan hier gaan om beren of wolven. In de Vroege Middeleeuwen, ten tijde van de Volksverhuizingen

De vondsten van Sutton Hoo
(rechts) en Torslunda.

gen, waren initiatierituelen een zeer serieus onderdeel van de hiërarchische samenleving. Het ritueel hangt nauw samen met de cultus rond de god Wodan (Odin). Wodan was onder andere de god van oorlog. Hij reed op zijn paard Sleipnir en deed zijn kennis op met de hulp van zijn twee raven Huginn en Munnin. Hij had ook twee wolven, Geri en Freki.

Dieren spelen een grote rol in het volwassen worden van jongens. Dit zien we terug in verschillende vondsten. Vooral in de afbeeldingen die gevonden zijn (waar de vondst uit Dokkum ook toebehoort) komt naar voren dat wolven en beren dieren zijn waar de krijgscultuur zich mee identificeert. Er werd niet alleen gevochten met dieren, maar in zekere zin werd men ook een dier. Dit zien we in een van de afbeeldingen uit de reeks die gevonden is in Torslunda. De vondst laat de laatste fase van het initiatieritueel zien. In de afbeelding zien we een dansende krijger met twee speren, een zwaard en een hoofdtooi met twee raven erop. Echter het meest interessante is dat de afbeelding nog een tweede persoon laat zien; niet in mensvorm, maar in de vorm van een wolf met een zwaard en een speer. De krijger draagt een wolvenhuid en staat naast de dansende speerkrijger. Duidelijk is dat de vondst in Dokkum een eerdere fase in het ritueel laat zien; het vechten met dieren. De wolf en beer zijn inherent verbonden aan de cultus rond Wodan en het worden van een krijger.

Er is nog veel onbekend over het initiatieritueel wat hierboven beschreven werd. De vondst in Dokkum hoort in een reeks afbeeldingen van dit type waardoor duidelijk wordt dat het initiatieritueel een wijd verspreid fenomeen was in Noordwest-Europa.

Eerder schreef ik al dat de vondst uit Dokkum een soort missend stukje puzzel was. Dit zeg ik omdat er in Friesland meerdere archeologische objecten gevonden zijn die sterk lijken op die uit Zweden en Engeland. Zo lijken een paar stukjes metaal uit Hallum zéér sterk op die van helmen uit Zweedse koningsgraven uit Vendel en Valsgårde. Ook de helm van het befaamde Sutton Hoo graf past in dit rijtje thuis. Dat deze stukjes als onderdelen van een soortgelijke helm zijn geïnterpreteerd is dan ook terecht. Dat er in Friesland een sterke connectie was met deze gebieden en culturen komt dus niet als een verrassing. Het hierboven beschreven plaatje met de man met vechtende dieren onderstreept deze connectie. Laten we hopen dat er meer vondsten opduiken en wij in de toekomst meer te weten komen over deze fascinerende periode en de rol die Friesland daarin speelde.”

Tot zover Ruben Terlouw.

Hergebruikt kindergrafkistje

Het andere stuk uit de collectie waar interessante nieuwe informatie over werd verkregen, is een kindergrafkistje van ongeveer 70 cm lang. Het kistje werd in 1965 opgegraven in het koor van de St.-Maartenkerk in Dokkum en was sindsdien altijd in de vaste opstelling van het museum te zien. Voor deel III van mijn reeks over de opgravingen in de ‘Bonifatiussterp’ heb ik fondsen gezocht om op dit object (en enkele andere) een jaarringenonderzoek los te kunnen laten. Dankzij bijdragen van de Stichting Historia Doccumensis te Dokkum en de stichting Oikos Wonderwelpprojecten te Eext kon de dendrochronoloog ir. Sjoerd van Daalen aan het werk. Het bleek dat het kistje gemaakt was van eikenhout afkomstig uit Zuidwest-Duitsland. De boom waarvan het hout gebruikt werd, was minimaal 190 jaar oud en besloeg de periode 1468-1658. Rekening houdend met de groeiringen die aangetroffen werden, kan de eik wel uit de eerste helft van de 15de eeuw stammen en verwerkt zijn rond 1675 of wat later.

Bij betere bestudering bleek me dat, wat ik eerder voor resten van een handvat had aangezien, de bijna vergane onderdelen van een ijzeren haak en oogje waren (aan elke kant zo’n stel). Hiermee kon het deksel worden gesloten en weer makkelijk opengemaakt. Ooit was het dichtgetimmerd geweest getuige de spijkerresten, dus het betrof hier zeker hergebruik, maar waarvoor?

De Drentse kerkhistoricus Albert Metselaar met wie ik al jaren mailwisseling had, wist het antwoord. Het kindergrafkistje was later hergebruikt als verzamelkistje voor beenderen uit een geruimd graf. Dat gebeurde vrij algemeen volgens Metselaar en dat werd bevestigd door de - nog niet gepubliceerde, laatste opgraving op de Markt in Dokkum. Daar werd een kindergrafkistje gevonden met de stoffelijke resten van een of meerdere volwassenen erin.

Een onbekend werk van Berend Hendriks

Sinds 2004 maakt een forse (150 x 108 cm) voorstelling van de dood van Bonifatius onderdeel uit van de vaste expositie in het Bonifatiusmuseum dat dat jaar geopend werd. Het is uitgevoerd in linoleum en dat is best wel bijzonder. Wat bij zeer weinig mensen bekend zal zijn, is dat dit een werk is van de bekende kunstenaar Berend Hendriks (1918 Apeldoorn - 1997 Arnhem). Hij staat, samen met Peter Struijcken, te boek als grondlegger van de Arnhemse School, een beweging in de kunst die zich kenmerkt door het integre-

Op de linoleumsnede door Berends is een scène vanuit een tent met uitzicht op een fictief Dokkumburg. Twee personen hebben Bonifatius' bezittingen verzameld, waaronder het door zwaardhouwen gehavende boek dat nog in Fulda bewaard wordt. Het lijk van Bonifatius ligt, onder een laken, aan hun voeten.

ren van stedenbouw, architectuur en beeldende kunst. Hun ideaal, zo vlak na WOII was een samengaan van architectuur en kunst om een mooie en betere wereld te creëren. Een goed verzorgde omgeving zou in hun ogen bijdragen aan een betere wereld zonder oorlog in een beschaafde samenleving waarin mensen zich goed voelen. Dit idee doet me denken aan het principe van de shared-space pleinen zoals die in 2018 bijvoorbeeld in Damwâld aangelegd werden als vervanging van rotondes: een mooi aangelegd verkeersplein zou mensen vanzelf tot beschaafd verkeersgedrag moeten verleiden. Hendriks werkte samen met architecten en heeft vele schoolgebouwen, kerken en dergelijke versierd met glas-in-lood of glas-in-betonramen, wandschilderingen, mozaïeken en reliëfs. In zijn tijd werden dergelijke geïntegreerde kunstuitingen hoog geprezen maar een halve eeuw later is deze kunstvorm bijna vergeten. Diverse kunstwerken uit deze periode van de Wederopbouw (1945-1965) zijn inmiddels gesloopt en het duurde bijvoorbeeld tot 2010 voordat zijn “fenomenale glas-in-beton gevel” van de Pinksterkerk in Heemstede tot rijksmonument werd bestempeld.

Wat echter niet bewaard bleef, waren Hendriks monumentale linoleumintarsia's uit 1954 in de raadzaal van Zaandam: die zijn spoorloos verdwenen. *Intarsia* is in feite niet zo'n goede benaming ervoor, maar met het woord *linoleumsnede* wordt het snijden in linoleum bedoeld, om er een druk op papier van te maken (de allereerste dateert uit 1903). Linoleumcollage is ook niet echt een goede benaming; naar mijn idee dekt de term 'linoleummozaïek' nog het beste de lading. Overigens betreft het in het geval van Hendriks' werk met Bonifatius als onderwerp misschien eerder marmoleum. Het werk werd uitgevoerd in de 'Nederlandsche Linoleumfabriek' te Krommenie, die in 1899 werd opgericht. Hier werd voor het eerst een vloerzeil gemaakt van een mengsel van lijnolie, hars, houtmeel en kleurstoffen dat middels een mangel op een jute ondergrond werd geperst. De marmerachtige variant 'marmoleum' werd sinds 1930 geproduceerd. Hendriks' vormentaal wordt gekenmerkt door een sterke nadruk op geometrie maar toch zijn de afbeeldingen uit bijvoorbeeld de Bijbelse vertellingen duidelijk herkenbaar. Datzelfde geldt voor de afbeelding van de dood van Bonifatius. Hier is het lijk van de bisschop te herkennen onder een laken terwijl twee kerkfunctionarissen toekijken vanuit een tent. Al met al een bijzonder werk dat in het Bonifatiusjaar 1954 gemaakt werd door een gerenommeerde representant van de Wederopbouwbeving.

Tijdens evenementen zoals de 'simmermerk' wordt de roeireddingboot door de bemanning vaak op de dijk gezet, bij het monument voor 1883 tegenover het museum.

Het garnalenfabriekje in Moddergat

Monument van samenwerking en garnalenvisserij

Dit pand uit 1924 is een zeer waardevolle, tastbare herinnering aan een belangrijke fase in de visserijgeschiedenis, niet alleen van Paesens/Moddergat en Wierum, maar ook van Zoutkamp. Sloop ervan werd door het museum te elfder ure verhinderd en in 2000 kon het aangekocht worden. Vervolgens werden er gelden gezocht en gevonden om het pand te restaureren (gereed 2004). De directeur-conservator schreef een boek over de geschiedenis van het pand dat naar voorbeeld van soortgelijke garnalendrogerijen in Zoutkamp (alle verdwenen!) werd gebouwd. De unieke coöperatie van Friese zeevissers vond in de Zoutkamper Van der Heide zijn grootste afnemer van de gedroogde en ter plekke ook gemalen pufgarnalen. Die geschiedenis werd op bescheiden wijze in het gebouwtje belicht.

Grote projecten

Maar tevens diende het van 2007 tot 2009 als centrale plek voor de uitvoering van een eerste grote project: de bouw van een replica van een 19de-eeuws vissersschip. Daartoe werd door het museum de Stichting It Fiskersskip opgericht. Vervolgens werd het pand verhuurd aan Garmt Visser uit Raard, die er leer-werkprojecten organiseerde. In 2011-2012 werd het garnalenfabriekje verhuurd aan de Horsman Buma Stichting. Deze liet er de originele roeireddingboot van Moddergat met de naam L.A. Buma uit 1911 restaureren.

Dit project werd afgemaakt in Zoutkamp o.l.v. Garnt Visser maar door zijn overlijden eind 2011 moest het museum nieuwe plannen ontwikkelen, in overleg met diens opvolger Ritske Merkus. Er werd, onder de inspirerende inzet van architect Broor Adema, in samenwerking met de musea in Zoutkamp en Termunterzijl subsidie aangevraagd voor de bouw van een museumwerkplaats. De aanvraag, inclusief een meerjarenplan voor exploitatie, werd door het Europees Visserij Fonds goedgekeurd en alle benodigde vergunningen werden verkregen. Uiteindelijk sneuvelde het project toch op onvoldoende cofinanciering.

Aankoop omringend terrein

Hierna werden er in eigen beheer activiteiten georganiseerd maar dat legde een te zware last op de schouders van de eigen medewerkers. Er werd daarom gezocht naar een nieuwe ondernemer die het garnalenfabriekje kon exploiteren in de geest van het museumbeleid. Behoud van het historische pand staat daarbij voorop. Een nevendoelestelling was en is uiteraard om de onderhoudskosten van pand en terrein zoveel mogelijk te kunnen dekken door de opbrengst uit activiteiten; anders komen deze ten laste van de algemene museumexploitatie. Maar, veeleer dan een statisch gebruik van het pand als bijvoorbeeld museumdepot, lag het in de bedoeling om er activiteiten te organiseren over de geschiedenis van de garnalenvangst of meer in brede zin passend bij de algemene museumdoelstellingen. In deze periode (2013) kon de grond rondom het garnalenfabriekje van de gemeente aangekocht kon worden.

Programma It Granaatfabryk

Iemand die daar wel oren naar had was Anke Bijlsma, cultureel ondernemer uit het vlakbij Moddergat gelegen Nes. Tegelijkertijd kwam It Fryske Gea als belanghebbende op het toneel. Deze instelling wilde het pand eventueel wel huren om haar activiteiten op de Peazummerlannen voor het voetlicht te brengen, misschien met een rol voor onze WL19 in het kader van monitoring van de visstand voor de dijk van het dubbeldorp. Op kosten van It Fryske Gea voerde Klaas Laansma een haalbaarheidsonderzoek uit naar de diverse plannen en samenwerkingen. Daarna volgden meer onderzoeken, waarvoor Laansma zelf de fondsen bijeenbracht, uit naam van onze museumstichting. Onderdeel was de bouw van een museumwerkplaats, net als eerder het geval was geweest. Deze keer echter stuitte dit plan op grote bezwaren van de bevolking en daarom werd het afgeblazen.

Aan de samenwerking met projectleider Klaas Laansma en uitvoering van het Programma de Garnalefabryk met als creatief directeur Anke Bijlsma kwam in het verslagjaar een einde. Er was in 2017 door het museum, via de projectleider, subsidie aangevraagd waarmee ook in het hele jaar 2018 nog volop activiteiten werden georganiseerd. Het museum berekende het duo, dat volgens afspraak dat jaar zelfstandig (c.q. met de verleende subsidie) zou opereren en daarna als ondernemers verder zouden, een lagere huur dan de marktnorm. De door het museum gevraagde huur voor 2019 werd door Bijlsma als een obstakel voor de rendabiliteit van haar Programma gezien. De indruk bestaat dat beide partijen teleurgesteld zijn. Uiteindelijk heeft de samenwerking het museum in ieder geval niet alles gebracht waarop gehoopt werd.

Nieuwe plannen

Na 20 jaar bemoeienis met dit stukje industrieel erfgoed gaat het museum zich in 2019 verder beraden op wat te doen met haar terrein met daarop het garnalenfabriekje. Plannen zijn er genoeg maar met het oog op de directiewisseling wordt even pas op de plaats gehouden.

Litt: G.I.W. Dragt: De "Grenaatfabriek van Moddergat", 't is niks en het wordt niks. In: Erfgoed van Industrie en Techniek. Jrg. 11 (mrt 2002), pag. 2-9. Delft 2002.

G.I.W. Dragt: Een initiatief met een luchtje: over garnalenfabrieken in Moddergat en Zoutkamp. Moddergat 2010.

Toen in mei 2018 alle fontein-
nen behalve die van Dokkum
geïnstalleerd werden, was Birthe
Leemeijer aanwezig met een
groot ijsblok. Wethouder Pytsje de
Graaf hield een toespraak en het
museum was met een delegatie
aanwezig om het publiek te
attenderen op haar boeken over
de opgravingsgeschiedenis van
de Markt en de abdijtoren-app. Op
de foto achter mevrouw De Graaf
v.r.n.l. museumvrijwilliger Gerard
Westra, pr medewerker Jacob
Bosma, student HKU Friso Booij en
de directeur-conservator.

pr algemeen

De Ijsfontein

2018 was het jaar dat Leeuwarden tot culturele hoofdstad van Europa uitgeroepen was. Onderdeel van de festiviteiten was de realisatie van 11 fontein- en beeldwerken in de Friese steden. Dit project stond onder artistieke leiding van Anna Tilroe uit Amsterdam. Bij haar voorbereidend onderzoek naar draagvlak en locatie in Dokkum kwam zij eerst bij het museum langs. De directeur-conservator heeft haar toen diverse opties voorgeschoteld waar die fontein zou kunnen komen. Maar naar zijn mening was er maar één plaats geknipt voor: de Markt. Daar was immers van oudsher de Bonifatiusbron die bezocht werd door pelgrims en die later wel afgebeeld werd als spuitende fontein. Mevrouw Tilroe nam dit idee over en mee naar wethouder Pytsje de Graaf. Na enige aarzeling (er waren al twee wethouders 'gesneuveld' op de Markt) heeft zij het idee omarmd en vanuit de gemeente volop ondersteund. Rondom de ijsfontein, zoals deze door kunstenaar Birthe Leemeijer

Ihno Dragt bij de schaal 1 op 1 foto van de ijsfontein bij de entree van het museum.

werd bedacht, zou zelfs de hele Markt worden aangepakt en onderdeel van het totaalplaatje gaan vormen. Toch duurde het nog vrij lang voordat de plannen breed gedragen zouden worden. Dragt, die zitting had in een plaatselijke stuurgroep, kon in een column voor de Sneuper melden dat hij bij een hearing zo'n beetje de enige voorstander was. Behalve in de stuurgroep had Dragt namens het museum ook zitting in een commissie die teksten moest aandragen voor op een aantal tegels verspreid over de Markt. Die tegels zijn door hun vorm ook een verwijzing naar de grafstenen die hier eeuwen gelegen hebben, toen de Markt nog het Oude Kerkhof was. In de eindredactie van de teksten zat Tsead Bruinja, inmiddels landelijke bekend als Dichter des Vaderlands. De ijsfontein kwam in het verslagjaar niet gereed, wel de Markt met nieuwe bestrating, teksttegels, bomen en zitbanken. Bij de Admiraliteitsdagen in september bleek de nieuwe Markt een groot succes en heel goed bruikbaar voor evenementen. Het is er in decennia niet zo gezellig toeven geweest.

Bij de provinciale manifestatie rond de 11 fontein in mei was het Museum Dokkum aanwezig met wat zij speciaal voor dit gebeuren had geproduceerd: twee delen van

een historische reeks over de opgravingen op de Markt (geschreven door de directeur-conservator) en een app om de in de 19de eeuw afgebroken abdijtoren virtueel tot leven te wekken.

Maar toen de toeristen in het museum c.q. TIP teleurgesteld of soms boos bleven vragen naar de ijsfontein die er niet was, nam laatstgenoemde het initiatief om de organisatie 11 Fountains te vragen een schaal 1 op 1 foto bij de entree van het museum/informatiepunt te hangen die gebruikt kon worden om foto's (selfies) te maken. Ook wist hij dat er maquette was van het hele marktterrein en die werd binnen bij de entree op een grote tafel neergezet en was een goede hulp bij uitleg aan de toeristen. Zo heeft het museum het eerste jaar dat de fontein er niet was een belangrijke rol gespeeld in de promotie ervan, inclusief de hele Markt en in de verdieping van de historische kennis over deze unieke plek in Friesland.

Baliemedewerkster Rixte Kuipers over het TIP

Doordat het TIP Dokkum bij Museum Dokkum inzit heeft de balie een dubbele functie. Als gastvrouw/heer voor het museum en voor de bezoekers van Dokkum komen we 's zomers handen tekort. De kennis die wij moeten hebben van het Museum en (bijna alle) mogelijkheden op gebied van toerisme en recreatie is groot.

Afgelopen jaar is Dokkum nog meer in beeld gekomen door Leeuwarden Culturele hoofdstad (een toerist: "uw museum is veel mooier dan het Fries Museum, dat is zo onpersoonlijk"). Vanaf begin mei was het drukker dan voorgaande jaren. Door de diverse vragen die we dagelijks krijgen is er niet één groep bezoekers waarop we ons kunnen richten: van senioren tot gezinnen, cultuur- en/of natuur liefhebbers, rustzoekers, actieve gasten. De meeste voorkomende vragen zijn over wat er in en rondom Dokkum te zien is (*waar is het elfsteden keerpunt?*). Maar ook vragen over fietsroutes, van alles en nog wat over Bonifatius, de geschiedenis van Dokkum, de boot naar de eilanden, overnachtingen, waar kan ik camping gas kopen, vragen over het openbaar vervoer, rondvaarten, kinderboerderij, wat er te doen is bij slecht weer.

- Uiteraard waren er in 2018 meer vragen over de culturele hoofdstad. Ondanks dat onze fontein niet af was en dat aanvankelijk vrijwel nergens vermeld stond kwamen ze toch naar Dokkum. Sommigen zwaar teleurgesteld en met veel onbegrip. Gelukkig hadden wij de maquette, later het selfie screen en de uitleg over de ijsfontein in de ontvangst hal.

Renske Reekers staat bij de infobalie van museum en TIP twee toeristen uit Fulda te woord.

Met onze inzet zijn de meeste gasten toch tevreden de stad in gegaan of hebben het museum bezocht (*ja, mevrouw we zijn echt open op maandag ...dit wordt erg gewaardeerd*) en komen ze weer terug naar deze regio (*we komen gewoon volgend jaar terug om de ijsfontein te zien*).

- De bezoekers van Museum Dokkum zijn zonder uitzondering enthousiast over wat ze te zien krijgen. De geschiedenis van Bonifatius wordt op deze manier duidelijk, de collecties zilver en textiel worden enorm gewaardeerd. De vormgeving van de diverse zalen krijgen regelmatig complimenten, net als de tekst en uitleg (in grotere en nieuwere museums ontbreekt deze tegenwoordig). Kortom: de waardering is hoog voor ons museum.

Friso Booij en de abdijtoren-app

Toen ons ter ore kwam dat Friso Booij wilde bespreken of zijn afstudeerscriptie aan de Hogere School voor de Kunsten (HKU) te Utrecht aan een thema van Museum Dokkum gekoppeld kon worden, heb ik meteen iets rond de afgebroken Dokkumer abdij gesuggereerd. In overleg maakten wij de vorm, verhoudingen en detaillering van de toren; daarna was het aan hem om er mooie dingen mee te doen en aan Jacob Bosma om te

Presentatie door Friso Boij (midden) en Ihno Dragt van de tag op de Markt op de plaats van de afgebroken abdijtoren in bijzijn van wethouder Pytsje de Graaf. Door deze tag kunnen mensen ter plekke de app downloaden en Dokkums verloren abdijtoren herontdekken. De wethouders Braaksma en De Graaf aan weerszijden van een virtuele abdijtoren in Museum Dokkum.

bekijken en sturen hoe een en ander effectief ingezet kon worden. Ook een rol voor onze stadsgidsen was daarbij weggelegd. De gemeente zag de waarde ervan in en financierde een belangrijk deel van de onkosten. Die kosten bedroegen vooral licenties en zaken die uitbesteed moesten worden want de uren die Friso erin stak waren uiteraard gratis. Door zijn onderzoek naar de mogelijkheden van technologie in musea en de culturele sector behaalde hij zijn master aan de HKU.

De app heeft een beginscherm met een kompas en afstand tot de voormalige abdij; deze werkt via gps, dus waar je ook bent, altijd staat de richting en de afstand aangegeven. Komt men nu op de Markt dan kan men – na enige vragen beantwoord te hebben – de abdijtoren op ware grootte aanschouwen middels de camera van laptop, tablet of smartphone, alsof deze echt is. Men kan er zelfs inlopen om het inwendige van de begane grond te bekijken.

Diverse museumzaken

Ontsluiting van de collectie: Adlib

Axiell ALM Netherlands, voorheen Adlib Information Systems, ontwikkelt al jaren een ontsluitingssysteem voor culturele instellingen. Veel musea maken hiervan gebruik om hun collecties te beheren en ontsluiten. Toen bekend werd dat er via de Museumfederatie Fryslân subsidie voor het implementeren ervan beschikbaar zou komen (subsidieprogramma Kolleksjes Tichteby), waren wij er uiteraard als de kippen bij. Zo vonden er in 2015 en 2016 pilots plaats om te kijken hoe een en ander in zijn werk ging en in 2017 gingen we er vol tegenaan om in 2018, met het vooruitzicht op het einde van de subsidies, in de hoogste versnelling over te gaan. Voor een museum, zeker een klein museum, is het een hele operatie: alle voorwerpen moeten gefotografeerd tijdens sessies waar alles moet worden aangedragen en later weer op de juiste plek teruggezet. Daarna volgt het nummeren van de foto's, het invoeren van de inventariskaarten in de adlib-formulieren en het koppelen van deze met de foto's. Het uiteindelijke doel is om de gegevens niet

Vrolijke drukte vlak voor de museumingang tijdens de Admiraliteitsdagen in de eerste week van september. Voor het museum ligt het museumschip de WL19 aangemeerd, voor het eerst sinds tijden weer tip top in orde dankzij de inzet van velen en de sponsoring van het Iepen Mienskipfûns.

Huidige medewerkers Adlib: op de voorgrond Cassandra Edes-Oelbers met tegenover haar Gerard Wiersma. Ook Anna Damsma en Peter Sauermann hebben in voorgaande jaren werk verricht voor dit project.

alleen intern te kunnen raadplegen maar ook voor het publiek op het internet (nationale erfgoeddatabase).

Deelnemers vanaf 2015 waren medewerkers en vrijwilligers van onze beide musea met daarnaast ingehuurde krachten: Henny de Leeuw, Peter Paul de Kooker (Kim Loesberg), Sietske Hiltje Visser. In latere jaren waren dat ook Cassandra Edens-Oelbers, Peter Sauermann, Gerard Wiersma, Riekje Gorter, Skelte Braaksma, in 2018 onder leiding van Wytske de Groot.

Totaal werden er in 2018 voor beide musea samen ruim 20.000 records aangemaakt of bijgewerkt in Adlib.

Restauratie van het stadsdraaiorgel

Onder de scheldnamen die steden en dorpen er voor elkaar op na houden kan men sinds lang die van de Dokkumer Granaat terugvinden, wat ongeveer hetzelfde wil zeggen als “wie uit Dokkum komt is dom.” Het verhaal gaat terug op een midden 18de- eeuwse gebeurtenis. Men ving toen in Dokkum een bijzonder grote garnaal. Het stedelijk bestuur besloot hem aan een zilveren ketting onder de Zijl vast te leggen, om het dier aan de

V.l.n.r. Cor Anjema uit Holwerd en Bennie van Boerum, bestuursleden van de stichting Friese Draaiorgelvrienden; daarnaast van de museumstichting penningmeester Gerben Teitsma, Ihno Dragt en algemeen bestuurslid Ad de Haan. De beide eerstgenoemden waren de drijvende krachten achter de restauratie van het Dokkumer stadsorgel en zij subsidieerden met de tegoeden van hun stichting de kostbare opknopbeurt.

Het Dokkumer stadsdraaiorgel "De Granaet". Het front is in een zeer drukke, neo-rococo stijl vormgegeven met veel krullen. Dat ontwerp is waarschijnlijk van orgelbouwer Stelleman uit Eindhoven gemaakt in 1972 in opdracht van het toenmalige Dokkumer VVV-bestuur. Op het front een schildering van de bolwerken met beide molens met daarboven, in reliëf, de Dokkumer Granaet.

prins-stadhouder te kunnen tonen als die op bezoek kwam. De prins kwam echter niet en in latere jaren vroeg men daarom aan de Dokkumers of hun *groate gernaet* nog wel veilig aan zijn ketting lag.

Van scheldnaam werd het een geuzennaam en tegenwoordig is men zelfs trots op de Dokkumer granaet, getuige ook de prominente plaats op het stadsorgel.

Opening van de expositie *Boten bij de Vis*. De grote ronde mat met een oude afbeelding van het Zuiderzeegebied sprak velen zeer aan. Op de stoel geheel links de toen 89-jarige Louw Vanger, adviseur van het museum op het gebied van de historie van de visserij vanuit Moddergat.

Wrakduikers Klaas Wiersma (midden) en Bas Kremer worden geïnterviewd door Klasiena van der Werf. De expositie trok veel belangstelling van de pers, niet alleen door de zoektocht naar de schepen van de ramp van 1883, maar ook vanwege de vliegtuigresten uit WOII die aangetroffen werden.

Tentoonstellingen 2018 (6)

In 't Fiskershúske

- 1 Op 5 maart 1883 verging de vloot van Moddergat; die datum werd gekozen voor de eerste seizoensexpositie van 2018 getiteld *Boten bij de Vis*. Dit was een expositie die in samenwerking met een aantal musea van de Zuiderzeecollectie, met het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen als trekker, was opgezet en ook op diverse locaties te zien zou zijn.
- 2 In museum 't Fiskershúske was van 12 mei - 24 juni de rondreizende expositie *Eenkenig Landschap*, speciaal gemaakt voor Leeuwarden Culturele Hoofdstad. De expositie bestond uit zo'n 30 foto's van Gijs Dragt en dichtteksten van Eppie Dam afgedrukt op aluminium. De bijbehorende dichtbundel van Eppie Dam werd uitgegeven door Tresoar.
- 3 *Zoektocht naar de verloren schepen van Moddergat* juli tot en met december 2018. Deze tentoonstelling werd ingericht samen met de Stichting Maritieme Archeologie. De SMA voert sinds 2015 onderzoek uit naar de tijdens de ramp van 1883 spoorloos verdwenen schepen van de vissersvloot van Paesens/Moddergat. In 2015 werd toeval-

Wandgrote foto bij de expositie:
Gebruik van een reel, een lijn ter
oriëntatie op scheepswrakken.

lig een houten scheepswrak ontdekt bij de Mothoek, een moeilijk bereikbaar gebied op de Waddenzee tussen het uiterste oosten van Schiermonnikoog en het Groninger vaste land. De hoop om tijdens de expositie, die samenviel met het duikseizoen, nader onderzoek te kunnen doen naar dat scheepswrak, bleek ijdel want dat bleek nu onder een metersdikke laag zand verstopt te zijn. In 2019 gaat de Stichting Maritieme Archeologie een nieuwe poging wagen.

De expositie werd vergezeld van een aantal lezingen, in het museum en aan boord van de 'Boschwad' op de rede van Paesens. Bij de expositie werd ook een studie gepresenteerd, uitgevoerd door Henk de Bruin en Huug van den Dool over de "toepassing van moderne heranalysetechnieken op de ramp van Moddergat in 1883." Door moderne data uit heranalysetechnieken zijn 6-uurlijkse weerkaarten beschikbaar gekomen vanaf 1851. Deze worden nu gebruikt om diverse belangrijke meteorologische gebeurtenissen uit het verleden nader te belichten.

In Museum Dokkum

- 1 Tot en met maart was de tentoonstelling *Sits* te zien, die al begonnen was in 2017.
- 2 Van half april tot en met oktober: ***Wat heeft Bonifatius met Rembrandt te maken? Spraakmakende aanwinsten Museum Dokkum.*** De aanleiding voor deze expositie was de verwerving van het topstuk: *De prediking van Bonifatius*, door J.J. Collaert omstreeks 1654 geschilderd. Mogelijk dat het museum dit werk niet had kunnen verwerven als het geen status had van Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI) want die geeft de schenker fiscale voordelen. Het onderstreept het belang van de ANBI-status voor het museum en de noodzaak jaarlijks aan de voorwaarden daartoe te voldoen (onder andere transparantie en publicatie van museumcijfers en -feiten op een website).
- 3 Half november begon de laatste wisselexpositie van het verslagjaar in Museum Dokkum, met een doorloop naar 2019: ***Jong gekleed – oud gedaan.*** Het betrof, net als de tentoonstelling *Boten bij de Vis*, een reizende expositie die was opgezet in samenwerking met de musea van de Zuiderzee-collectie. De expositie ging over overgangsrituelen en onze bijdrage was, met andere zaken, de afgeknipte vlecht van een meisje dat haar lange haar moest inruilen voor een oorijzer.

Museana

De Museumcijfers worden sinds 2007 verzameld door het Museum Analyse System (Museana), in samenwerking met de Museumvereniging. Het benchmarksysteem bevat

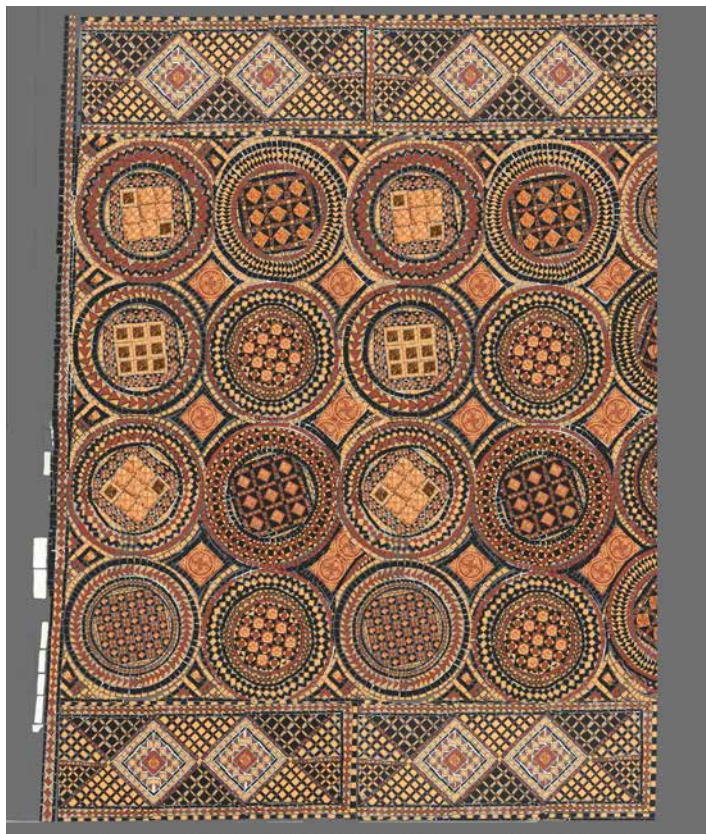
De Dockumer Skotsploech (folkloristische dansgroep) was bij de opening van de expositie ook present.

In het verslagjaar schreef de directeur-conservator een driedelige serie over de aloude Bonifatiusterp (de Markt) te Dokkum. Hier afgebeeld een reconstructie die de auteur maakte van de prachtige mozaïekvloer die de St.-Martinuskerk in de eerste helft van de 14de eeuw sierde. Voorts op de volgende pagina een door hem gemaakte reconstructietekening van de grote Bonifatiusabdij.

onder meer tentoonstellings- en bezoekersgegevens en informatie over personeel en financiën. De gegevens zijn raadpleegbaar voor de leden; daarnaast wordt op basis van de gegevens in Museana jaarlijks een publicatie uitgegeven met de belangrijkste cijfers over de Nederlandse museumsector. Bij deelname aan Museana hoeft het museum niet langer de wettelijk verplichte tweejaarlijkse CBS-enquête in te vullen. Aangezien bij het schrijven van dit jaarverslag de formulieren van onze musea reeds ingevuld waren, zijn deze raadpleegbaar op onze websites.

Museumkeurmerk

Nederland kent geen museumwet. De titel 'museum' is dan ook niet beschermd. Om toch een standaard te stellen, hebben de Museumvereniging en het Landelijk Contact van

Museumconsulenten in 2000 gezamenlijk de Stichting het Nederlands Museumregister opgericht. Musea die hun museale taak naar behoren vervullen worden opgenomen in het Museumregister. Eind 2018 waren onze musea aan de beurt voor herijking. Als voor juli 2019 nog een aantal formaliteiten worden afgehandeld, zijn we weer voor een aantal jaren 'goedgekeurd.'

Publicaties

In het verslagjaar schreef de directeur-conservator, merendeels in vrije tijd, drie delen van elk 144 pagina's over de (opgravings-)geschiedenis van de Markt te Dokkum, van oorsprong de 'Bonifatiuskerk'. Natuurlijk had hij daarbij hulp en adviezen van velen. Wat de foto's betreft moet de niet-aflatende hulp van Cees Booij en Peter Paul Kooker (alias Kim Loesberg) genoemd worden; voorts de hulp van diverse vertegenwoordigers van de Grote Kerk, waar veel vondsten nog op zolder liggen opgeslagen.

